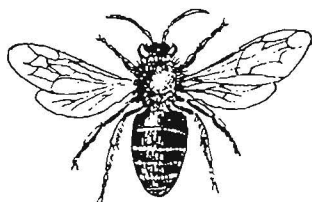

Natuur in de tuin: insecten

Heem- en natuurtuinen blijken op insecten een enorme aantrekkingskracht uit te oefenen. Vlinders, kevers, libellen.... je ziet ze er nog in aantallen en in een verscheidenheid die zonder meer opmerkelijk mag worden genoemd. Op zich is dit natuurlijk niet verbazingwekkend; door de kleinschalige afwisseling van water, moeras en droge plekken, door de aanplant van een stuur- en bloemrijke vegetatie en een insectenvriendelijk beheer zijn heem- en natuurtuinen echte paradijsjes voor veel soorten insecten. Er valt dus in deze tuinen en parken heel veel te leren over deze interessante diergroep.

Nu is het een probleem dat insecten niet bepaald populair zijn bij de meeste mensen. (Uitzonderingen als de fraaie dagvlinders en sommige mooie kevers, zoals het lieveheersbeestje, daargelaten).

We weten misschien wel dat insecten economisch en ecologisch een belangrijke rol spelen, b.v. bij de bestuiving van veel wilde planten en veel cultuurgewassen, dat ze belangrijke schakels bezetten in de grote kringloop van leven-dood-leven en dat sommige soorten zelfs door de mens bewust ingezet kunnen worden (b.v. de **honingbij** voor de bestuiving van cultuurgewassen en de productie van honing en de **sluipwesp**, die door tuinders wordt ingezet t.b.v. biologische bestrijding), maar toch..... we ervaren ze meestal als lastig.

Bij

Veel mensen gaan er maar al te gemakkelijk van uit dat elk geel-zwart gestreept beestje er op uit is hen een vreselijke steek te bezorgen. Hoeveel zweefvliegen (die nog niet eens een angel hebben) zullen al niet doodgemept zijn omdat ze voor steeklustige wespen aan werden gezien? Voor insecten geldt in hoge mate het gezegde "onbekend maakt onbemind". Hier ligt dus een terrein braak voor voorlichting en educatie, maar ook voor onderzoek en (zelf)studie. In feite gaat het om een terrein waar voor iedereen nog heel veel te ontdekken valt!

In dit artikel willen we een aantal ideeën aan u doorgeven die we in verschillende tuinen in binnen- en buitenland en in de literatuur tegenkwamen. Deze suggesties zijn in eerste instantie bedoeld voor voorlichting en educatie in openbare heem- en natuurtuinen, maar ook particuliere tuinbezitters en vooral ook mensen werkzaam in schoolnatuurtuinen zullen er wellicht iets naar hun gading uit kunnen halen.

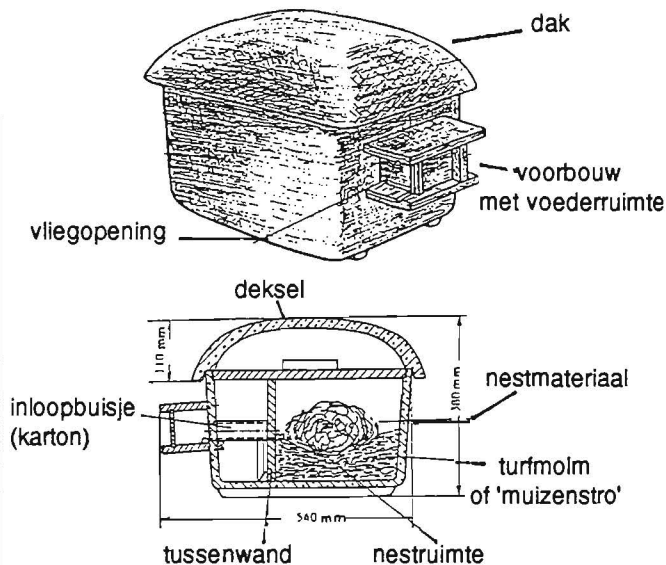
1. Vestigingshulp

Vooraf in Zwitserland en Duitsland, maar ook hier en daar in Nederland en België zijn in de laatste jaren nestkastjes e.d. ontwikkeld, die speciaal bedoeld zijn voor insecten, zoals hommels, wilde bijen en wespen. In het kader van dit artikel willen we vooral de *educatieve* waarde van vestigingshulp voor deze groep insecten benadrukken.

Kastjes voor hommels zijn te koop (zie kader) maar het is minstens zo leuk, dergelijke broedkamers voor hommels, wilde bijen en wespen zelf te maken (zie volgende bladzijde). Het ligt voor de hand, als dit mogelijk is, hier ook kinderen bij te betrekken. Een goede gelegenheid om over al dan niet gefundeerde angsten voor deze insecten met elkaar te praten.

Omdat het om een insectengroep gaat waar de meeste mensen weinig van weten, maar waarover wel uitgebreide vooroordelen bestaan kan men overwegen een kleine **tentoonstelling** in te richten, waarbij de juiste informatie over deze diertjes (b.v. over broedgedrag, over wie wel en wie niet steken en waarom) gecombineerd wordt met de aanwezigheid van (onbewoonde) vestigingshulp. Ook bij **rondleidingen** kan men bezoekers op de vestigingshulp attent maken en van de gelegenheid gebruik maken de kennis over deze insectengroep te vergroten.

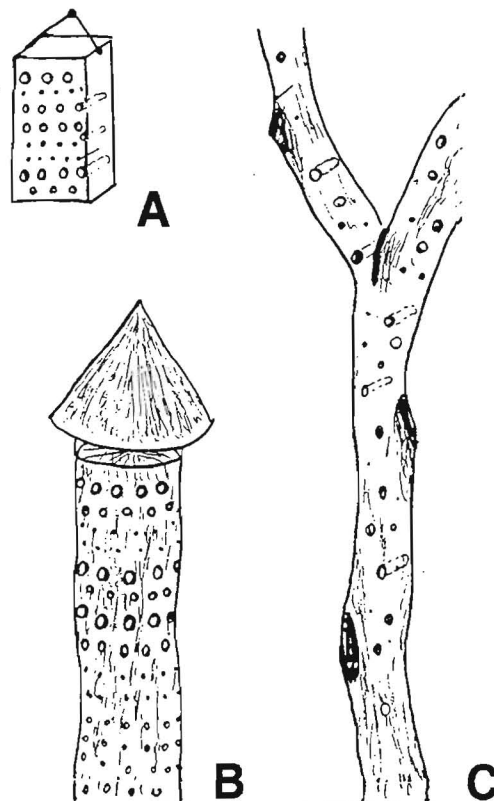
Hommelnestkastje, model 86 (Schwegler)

Dit hommelnestkastje is te koop (voor informatie hierover kunt u o.a. terecht bij bezoekerscentrum Corversbos in Hilversum, vragen naar Martin Stevens). Een ander type (EMBA) is te koop bij BBZ Groningen. (050-145027). Het kastje moet worden opgehangen op een beschutte plek, beschermd tegen regen en wind, niet in de felle zon. Zorg er voor dat de hommels niet door mieren lastig gevallen kunnen worden. Plaats het kastje daarom op een hoogte van 50 à 60 cm.

Vestigingshulp voor solitaire (alleen levende) bijen en wespen

De wijfjes van deze bijen en wespen (die overigens helemaal niet steeklustig schijnen te zijn en een belangrijke bijdrage leveren aan de bestuiving van onze planten), leggen hun eitjes in smalle horizontale gangetjes (broedkamers). De wespen voegen aan zo'n eitje bij wijze van 'babyvoedsel' een verdoofd insekt toe, terwijl de bijen hun broed verzorgen met stuifmeel en nectar. Hierna sluiten ze het gaatje af.

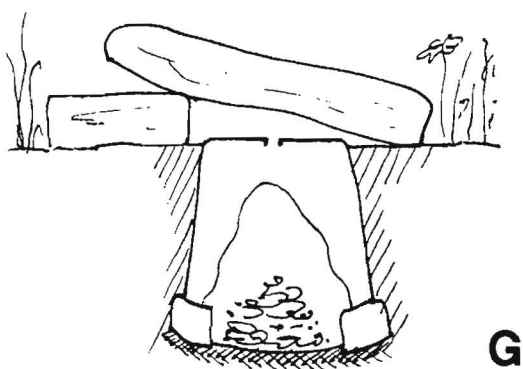
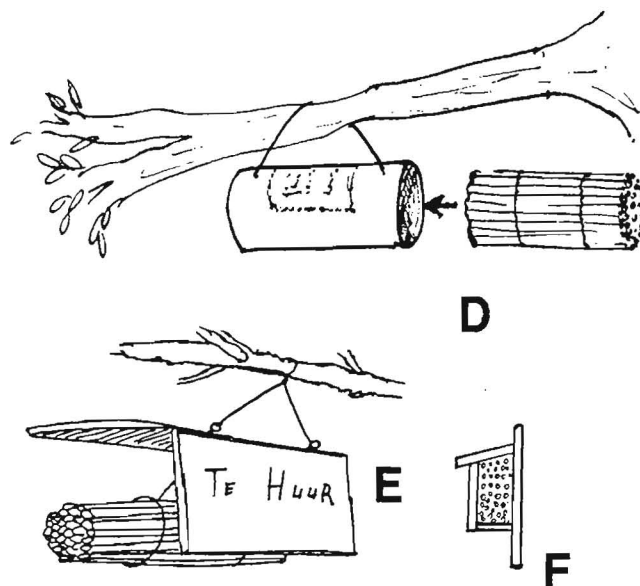
Vestigingshulp voor deze bijen en wespen is heel eenvoudig zelf te maken.

B.v. door gaatjes te boren in inheems hardhout (eik, beuk, acacia, fruitboomhout). Deze gaatjes moeten een doorsnee hebben van 3 à 10 mm. en 10 maal zo diep als breed zijn (zie foto hierboven en tekening A, B en C).

Ook is het mogelijk bundeltjes dorre rietstengels (of andere stevige, holle plantenstengels) horizontaal op te hangen (zie tekening D en E) of in een (open) leeg nestkastje te stoppen (zie tekening F).

Zowel de aangeboorde houtblokken e.d. als de bundeltjes (riet)stengels moeten zo worden geplaatst of opgehangen dat de openingen op het zuiden liggen. Een afdakje moet voor bescherming tegen de regen zorgen. In Klarenbeek (tek.E) gebruikten ze hiervoor een stukje dakgoot. De (riet)stengels kunnen ook in een leeg conservenblikje worden gestopt (tek. D).

Tip: Stop een reageerbuisje in een gaatje. Met wat geluk kun je de ontwikkeling van het eitje dan van nabij volgen!

Vestigingshulp voor hommels

Tekening G laat zien hoe men een hommelnestkastje zelf kan maken. Graaf op een zonnige plek een gat in de bodem, waar een omgekeerde bloempot (doorsnede min. 15 cm) precies in past. Op de vastgestampde bodem leg je wat mos of hooi, vermengd met een gedeelte van een oud muizenest, zodat het potje half vol is. (Muizenestmateriaal, waar hommels dol op schijnen te zijn, is verkrijgbaar bij de dierenspecialzaak). Als het gaatje boven in het potje kleiner is dan 15 mm, moet het persé vergroot worden, b.v. met een ijzervijl. Met een grote en een kleine steen zorg je ervoor dat er geen regenwater in het nest kan komen. Natuurlijk wel opletten dat de stenen ook echt zo blijven liggen!

2. Themapad

Op de plattegrond hiernaast is te zien dat men in de Bloemen- en Insektentuin in De Schilderhof (bij Antwerpen) een route heeft uitgezet die leidt langs 14 planten die op een bijzondere wijze door insecten worden bestoven.

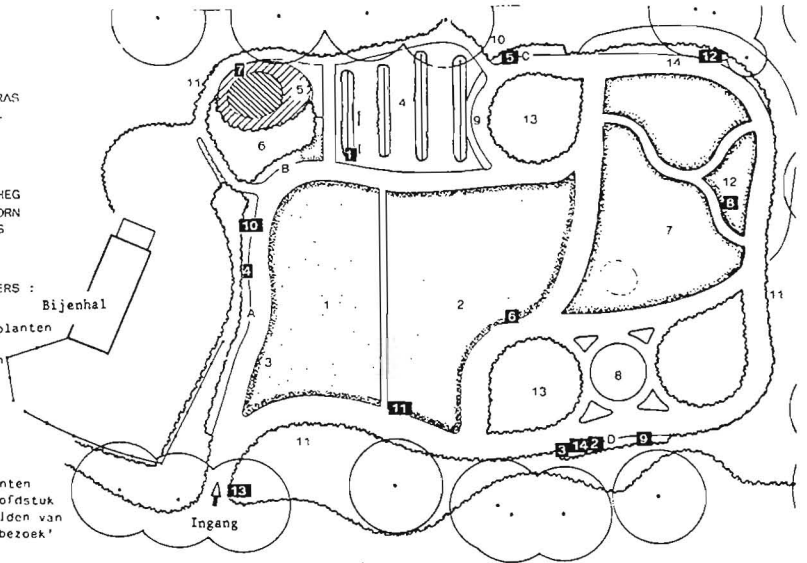
De nodige achtergrondinformatie is beschreven in de zeer informatieve brochure die bij de Schilderhof verkrijgbaar is (secr. dhr. A. Maes, 03/3540045).

- 1 BIJENWEIDE
- 2 GRAANAKKER
- 3 WEGBERM
- 4 BOOMGAARD
- 5 VIJVER EN MOLRAS
- 6 WILGENSTRUWEL
- 7 HEIDE
- 8 SIERTUIN
- 9 BOERENTUINTE
- 10 VLINDERHOEKJE
- 11 INHEEMSE LOOFHEG
- 12 BREM/GASPELDOORN
- 13 KRENTBOOMPJES
- 14 WILGENROOSJE

DEMONSTRATIEBORDERS :
 A lichtplanten
 B kalk- en puinplanten
 C eenjarige
 D schaduwplanten

1 - 14

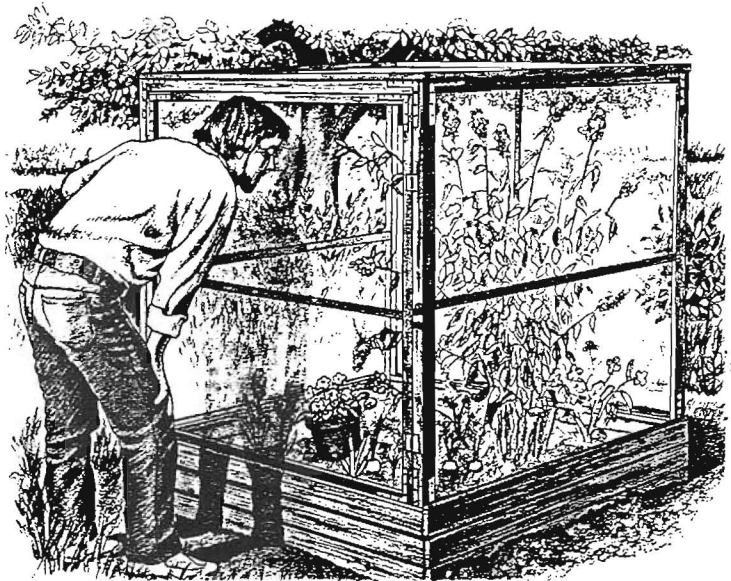
standplaats van planten besproken in het hoofdstuk 'bijzondere voorbeelden van bloembouw en bloembezoek'

Voor wie dit educatieve project wil bezoeken:

De tuin is vrij toegankelijk van zonsopgang tot zonsondergang en gelegen aan het eind van de Bellevuedreef in Schilde. Bereikbaar met bus 41 (stopdienst) Antwerpen - Turnhout. Halte GB Schilde.

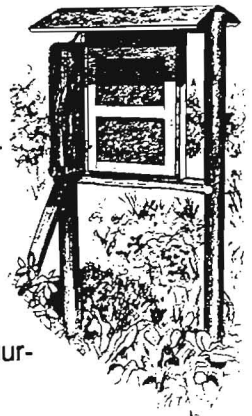
Rondleidingen elke zondag (15 april - 30 sept), 15 uur of na aanvraag (tel.: 03/3540045).

3. Observatiekasten

Een andere manier om de aandacht te vestigen op insecten is het plaatsen van observatie- of demonstratiekasten. Vlinderkasten (zie tekening hiernaast) kun je gebruiken om met een groep kinderen of volwassenen (tijdens een workshop voorleerkrachten b.v.) vlinders op te kweken uit eitjes of rupsen. Deze worden o.a. geleverd door de Vlinderstichting.

Een bijenstal (zoals we die in veel heem- en natuurtuinen aantreffen) wordt voor het publiek ook meteen veel interessanter wanneer er een observatiekast bij is ("zoek de koningin").

Heel fraaie bijenobservatiekasten staan o.a. in Heempark Leiden en in Thijsses Hof in Bloemendaal. Andere insecten die zich ervoor lenen (tijdelijk) in een observatie- of demonstratiekast of -bak te leven zijn mieren en krekels (tot 27 oktober te bewonderen in het Natuurmuseum in Groningen).

oorwormpotje

Wat kun je nog meer doen?

- * aandacht besteden aan het gebruik van insecten t.b.v. biologische bestrijding. Leuk is het b.v. met kinderen oorwormpotjes te maken en op te hangen in de buurt van bladluizen.
- * als je bijen hebt: honingslingeren is een leuke activiteit en de verkoop van honing en honingprodukten wordt ook door veel bezoekers op prijs gesteld.
- * een drachtplantentuin aanleggen (bijen, hommels, vlinders...). Goede voorbeelden zijn o.a. te zien in Zwolle (Weth. Nooterhof), Amersfoort (Landgoed Schothorst) in Arnhem (bij Heemtuin Presikhaaf) en in de Bijennatuurtuin in Nunspeet.

4. Insekten inventariseren

Volgens het Centraal Bureau van de Statistiek bedraagt het aantal soorten insecten dat in Nederland leeft ongeveer 20.000. Dat zal voor de meeste mensen een ontmoedigend groot aantal zijn als ze willen beginnen met een inventarisatieonderzoek in hun tuin of park. Al is het maar een fractie van het aantal insectensoorten die op de hele wereld rondvliegt en -loopt (naar schatting ongeveer 750.000 soorten!).

Een ander probleem waar je mee te maken krijgt als je begint met inventariseren is dat veel soorten wel erg op elkaar lijken. Alleen in Nederland leven er b.v. wel 5000 verschillende soorten muggen en vliegen.

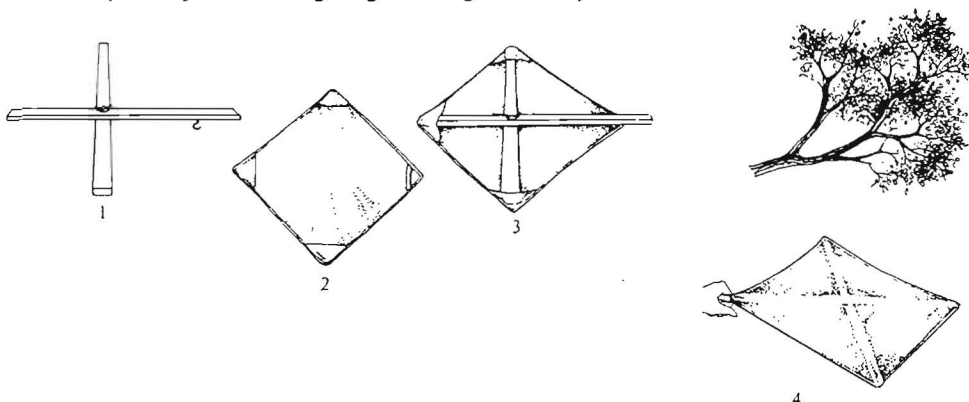
Het ligt dus voor de hand dat men zich meestal tot een of twee relatief gemakkelijk uit elkaar te houden groepen insecten beperkt. Dagvlinders zijn daarbij favoriet. Deze zijn goed herkenbaar en hun aantal (60 soorten) maakt het ook realistisch naar compleetheit te streven.

In het nieuwe natuurpark Klarenbeek (Amsterdam) inventariseren twee biologiestudentes dit jaar de daar aanwezige wilde bijen. Zij doen dit als afstudeerproject.

Misschien wel een idee voor andere tuinen en parken die een moeilijkere groep willen (laten) inventariseren.

Om een eerste indruk te krijgen van de grote hoeveelheid en de verscheidenheid aan insecten blijkt de bekende "klop op de boomtak" altijd weer een succes (ook bij rondleidingen goed te gebruiken).

Een handig **vang-en-klop-scherm** is tamelijk eenvoudig zelf te maken (zie tekeningen). Met een eventueel zelf gemaakte (maar ook in de gespecialiseerde handel verkrijgbare) exhaustor kun je de diertjes die je met het vang- en klopscherm gevangen hebt "opzuigen" en in een vergrootpotje op je gemak van dichtbij bekijken.

Aanbevolen literatuur:

1. **Wie het kleine niet eert...Ongewervelde dieren en het terreinbeheer.** Red. P.J. v.d. Reest, Uitg. Natuur beschermingsraad, Maliebaan 12, 3581 CN Utrecht, juni 1991.
Een fraai, informatief boekje van 89 blz., zeker ook interessant voor natuurtuinbeheerders.
Te bestellen: f 15,- op giro 1565666, Natuurbeschermingsraad Utrecht, o.v.v. 'Ongewervelden'.
2. **Insektenbeheer.** A. Koster, Stichting Uitgeverij KNNV, Adviesgroep Vegetatiebeheer, Utrecht, 1988 (WM nr. 187). Te bestellen via de Veldwinkel van de KNNV, tel. 030-314797, f 15,- (leden f 10,-).
Een belangrijk boek (112 blz.) voor wie nog dieper in de materie - beheer van de entomofauna - wil duiken. Het boek biedt ook een indrukwekkend literatuuroverzicht van maar liefst 43 blz!
3. **Beschermingsplan Dagvlinders.** Een uitgave van het Ministerie van Landbouw en Visserij, dir. NMF, Den Haag, april 1989. Besteladres: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Bezuidenhoutseweg 73, postbus 20401, 2500 EK Den Haag.
Een waardevol boek (227 blz.) voor iedereen die meer wil weten over Nederlandse dagvlinders en vlinder-vriendelijk beheer per biotooptype.
4. **Uw tuin vol vlinders.** L. ten Hallers-van Hees/T. Pavlicek-van Beek, Vlinderstichting Wageningen, 1990.
Een verbeterde versie van "Vlinders in uw tuin" (eveneens van de Vlinderstichting), fraai geïllustreerd. Zeer geschikt voor wie een (aparte) vlindertuin wil aanleggen.
5. **Vlindervriendelijk Openbaar Groen.** Eindred. I. van Halder, Vlinderstichting Wageningen, 1990.
Ook weer zo'n verzorgde uitgave van de Vlinderstichting, 64 blz. over de biologie van de vlinders, hun biotopen + beheer. Tel. Vlinderstichting: 08370-24224.
6. **Insekten Basis Boek.** Red. M. van Veen/Th. Zeegers, Jeugdbonduitgave, Utrecht 1988.
Insekten determineren? Hét boekje, maar je moet wel doorzetten. Op de pagina's 94-111 veel informatie over vangst- en waarnemingsmethoden. Te bestellen bij de KNNV-Veldwinkel, tel. 030-314797.